

NHÀ THỜ LÀNG - DI SẢN VĂN HÓA CỦA NHÂN DÂN LỘC AN

NGUYỄN KHOA HỌC

Hàng năm, cứ đến ngày rằm tháng hai và tháng tám (âm lịch) là nhân dân thôn Lộc An (xã An Thủy) lại tấp nập đến nhà thờ Làng để dự lễ Dâng Hương tưởng nhớ những người có công xây dựng làng xóm.

1. Nhà thờ Lục Tộc - Di sản văn hóa của nhân dân Lộc Hậu

Sử cũ chép rằng: Vào năm 1560, Nguyễn Hoàng - con trai Nguyễn Kim nghe theo lời của trạng trình Nguyễn Bình Khiêm: "Hoành Sơn nhất đại vạn đại dung thân". (Nghĩa là: Một dãy Hoành Sơn có thể gậy dựng được cơ nghiệp muôn đời). Ông liền đưa một số cư dân ở vùng Thanh - Nghệ - Tĩnh vào khai phá vùng đất từ Đèo Ngang đến Bình Thuận, biến nơi có địa thế hiểm trở này thành làng mạc trù phú. Sáu vị tiền bối của sáu dòng họ: Nguyễn - Võ - Phan - Lê - Đặng - Phạm đưa con cháu đến sinh cơ lập nghiệp khai phá vùng đất phù sa "năn, lác mọc đầy" nằm về phía Nam phá Hạc Hải thuộc tả ngạn sông Kiến Giang trở thành miền quê trù phú. Cái tên làng xa xưa "Lộc Hậu" xuất hiện ghi lại gốc gác ngàn đời của người dân Lạc Việt. Sau khi sáu vị tiền bối qua đời khá lâu, đến đời vua Tự Đức (nhà Nguyễn), làng quyết định xây dựng nhà thờ Lục Tộc ghi nhớ công lao những người khai khẩn vào năm Tự Đức nhị thập lục niên (1872) cách đây gần 140 năm.

Trong tác phẩm "Lệ Thủy quê tôi", khi giới thiệu địa danh làng văn hóa Lộc An, cụ Lê Văn Khuyên - nguyên Phó Ty Văn hóa Quảng Bình cũ có sưu tầm bài thơ Đường thất ngôn bát cú ca ngợi công đức của sáu vị tiền bối. Bài thơ như sau:

*Theo chân Lê đế định bình Chiêm
Sáu cụ vào đây kết bạn hiền
Ác địa gian nan ngài phá thạch
Ô Châu hiểm độc cụ khai điền
Diệt thù đánh giặc bao gian khó
Bão táp mưa dầm lẫm biến thiên
Giọt máu hùng anh lưu vạn đại
Ba trăm năm lẻ vẫn thơm nguyên.*

Trải qua bao cuộc bể dâu, nhà thờ Lục Tộc vẫn còn song bị hư hỏng khá nặng. Bước sang thập niên 40 của thế kỷ trước, làng quyết định trùng tu nhà thờ. Toàn bộ đòn tay, rui mè được thay bằng gỗ mới. Hơn 1.500 viên ngói Hương Ký thay cho số ngói liệt lợp theo hình vảy cá đã bị thời gian bào mòn, hủy hoại. Cấu trúc nhà thờ cũng thay đổi. Phía trước tiền đường là mái ngói uốn cong theo hình vỏ cua nối với hai cánh dơi đối xứng nhau bằng những nét văn hoa tuyệt đẹp. Đôi câu đối đắp bằng chữ nổi phản ánh đạo lý của con người Lộc An cách đây mấy mươi thập kỷ:

Tạc dạ ơn sâu tiền khai khẩn

Ghi lòng hiếu nghĩa hậu phục sinh

2. Nhà thờ Lục Tộc đổi thành cơ quan Việt Minh

Những năm đầu thập niên 40 của thế kỷ trước, chiến tranh thế giới lần thứ hai sắp kết thúc, cách mạng nước ta chuyển sang giai đoạn mới. Tháng 5 năm 1941, Mặt trận Việt Minh ra đời. Cao trào kháng Pháp đuổi Nhật của nhân dân ta khắp ba miền dấy lên mạnh mẽ. Tại Lò Đá - Lộc An, chi bộ Đảng cộng sản An Thủy thành lập lấy nhà thờ Lục Tộc làm nơi hội họp. Tại đây nhà thờ này trở thành cơ quan của chi hội Việt Minh làm việc, hoạch định nhiệm vụ cách mạng chuẩn bị cho cuộc nổi dậy long trời lở đất vào tháng 8 năm 1945 ở huyện lỵ Lệ Thủy. Nhân dân Lộc An từ già đến trẻ không dùng tên gọi nhà thờ Lục Tộc như xưa nữa. Cái tên mới "Cơ quan" xuất hiện - chỉ nhà thờ Lục Tộc đủ nói lên niềm tin vững chắc vào cách mạng của con người ở đây.

3. Từ nhà thờ Lục Tộc đến Cơ quan phát triển thành nhà thờ chung của 40 dòng họ

Từ ngày xây dựng đến nay, nhà thờ Lục Tộc đã có bề dày tuyên thống gần 140 năm. Hơn một thế kỷ đã qua đi, trải bao thăng trầm của lịch sử và sự đổi thay của trời đất, nhà thờ làng - vốn di sản văn hóa của nhân dân Lộc An vẫn còn đó. Nhân dân Lộc An có trách nhiệm giữ gìn và tôn tạo ngôi nhà như gìn giữ vốn tài sản thiêng liêng của gia đình mình.

Ngày 23 tháng 01 năm 1995, Hội người cao tuổi thôn Lộc An thay mặt cho hàng nghìn dân làng quyết định trùng tu nhà thờ lần thứ hai và đổi tên thành nhà thờ chung của bốn mươi dòng họ. Những người dân Lộc An hiện đang cư trú ở làng cũng như những người ở xa quê như: Hà Nội, Hải Phòng, thành phố Hồ Chí Minh, Lâm Đồng, Thừa Thiên - Huế... tự nguyện đóng góp tiền của để tôn tạo lại nhà thờ đủ nói lên ý thức, trách nhiệm của mỗi người dân trong cộng đồng làng xóm quyết tâm bảo vệ và gìn giữ vốn tài sản văn hóa của mình.

4. Lễ dâng hương, nét văn hoá cổ truyền của nhân dân Lộc An

Lễ hội này có từ xa xưa khi cộng đồng người Việt xuất hiện. Về sau, sáu vị tiên bối của làng ngày trước đã đưa hình thức sinh hoạt này vào làng mình. Vậy hình thức sinh hoạt đó như thế nào?

Chúng ta đều biết mỗi năm có bốn mùa: Xuân, Hạ, Thu, Đông. Duy chỉ có hai mùa là thời tiết mát mẻ. Đó là mùa xuân và mùa thu. Cha ông ta ngày xưa đã biết chọn một ngày giữa hai mùa đó (ngày rằm) để làm lễ Dâng Hương (gọi là xuân thu nhị kỳ) tưởng nhớ những người có công xây dựng làng xóm. Câu chuyện dân gian sau đây phần nào thể hiện điều đó.

“Ngày xưa, đã lâu lắm khi làng Lộc Hậu mới hình thành, có thầy địa lý ở xứ Nghệ đi ngang qua. Sau khi quan sát địa hình, ông bảo dân làng: Mảnh đất này có địa thế hình con rắn (Hoàng xà), phía trước có bình phong tự nhiên (chỉ Lò Đá), ất sau này có nhiều người đỗ đạt”. Các vị chức sắc trong làng bèn lưu ông ở lại. Ông giúp làng chọn địa điểm, tìm phương hướng đất nhà thờ, xây đình, chùa, miếu, vũ, kiến thiết đường đi lối lại, trồng cây, đắp đập chắn gió, bão.

Trước khi qua đời, ông xin phép làng cho ông chọn đất để an táng khi ông mất. Một thời gian sau, con trai ông đổ trạng nguyện. Hiện nay, ngôi mộ ông vẫn còn gối đầu về phía Tây - Nam, nơi có dãy núi Dăng Màn hùng vĩ.

Gạt bỏ những chi tiết hoang đường trong câu chuyện để thấy rằng: Ngay từ thời xa xưa, người dân Lộc An đã biết tôn trọng những người có văn hóa, biết khai thác, tận dụng tài năng của họ để làm lợi cho mình.

Trở lại vấn đề về Lễ dâng hương. Những năm đầu, làng chỉ có sáu dòng họ thì cử sáu vị đại diện lên thắp hương, khẩn vái trời đất phù hộ độ trì để dân làng làm ăn gặp nhiều may mắn. Tiếp đến, ông trưởng làng báo cáo vắn tắt thành tích đạt được trong thời gian qua. Sau đó, mọi người đàm luận về đạo lí, nhân nghĩa, những nét thuần phong mỹ tục tốt cần được phát huy và gìn giữ. Cuối cùng là tổ chức các hình thức thể thao truyền thống như: Đánh cờ, chơi đu, vật, đua thuyền... Về sau, làng phát triển ngày một đông, Lễ dâng hương lại được cải tiến cho phù hợp.

Từ ngày Hội Bảo thọ thành lập (tiên thân của hội người cao tuổi) thì Lễ dâng hương của làng giao cho hội đảm nhận. Hội người cao tuổi Lộc An phát huy được truyền thống sẵn có của mình nên mấy năm nay đã duy trì được hình thức sinh hoạt văn hóa này.

Có thể nói: Với nhà thờ Lục Tộc ngày xưa và nhà thờ Làng hôm nay, nhân dân Lộc An đã giữ gìn và phát huy mãi mãi vốn văn hóa dân tộc, xây dựng Lộc An thành làng văn hóa cấp huyện, xứng đáng là miền đất phù sa nổi tiếng “Nhất Đông Nai, Nhì hai huyện” đã có tự bao đời.

N.K.H